

Проблема палестинського тероризму у дзеркалі преси

В'ячеслав Соколов,

доктор історичних наук,
професор кафедри політології

Одеського державного економічного університету

Віталій Макалендра,

аспірант кафедри політології

Одеського державного економічного університету

У статті аналізується висвітлення вітчизняною і зарубіжною пресою проблеми тероризму на Близькому Сході. Детально розглядаються праці дослідників цієї тематики, в яких викладаються ключові проблеми Близькосхідного конфлікту.

Вже понад півстоліття Близькосхідний конфлікт привертає до себе увагу світової громадськості. Важливу роль у цьому конфлікті відіграє терористична діяльність ряду арабських ісламістських та інших організацій.

Вивчення терористичної діяльності на Близькому Сході стало для світової спільноти особливо актуальним після відомих подій у США 11 вересня 2001 року. Інтерес до теми ще збільшився після терактів 11 березня 2004 року в Мадриді, подій 7 липня 2005 року в Лондоні. Багато авторів вважають, що становище на Близькому Сході і, зокрема, палестино-ізраїльський конфлікт, спричиняють появу найнебезпечніших, безкомпромісних терористичних організацій, які вже не раз виступали в ролі детонатора негативного розвитку певних подій на світовій арені. На цю тему останнім часом з'явилося чимало публікацій, які заслуговують пильної уваги.

Проблему тероризму на Близькому Сході й поширення його у світовому масштабі досліджує Ю. Федоров у статті „Глобальна павутина терору” [13]. У публікації прямо говориться, що зона мусульманського світу є на планеті зоною, найбільш ураженою екстремізмом і тероризмом, і що саме там сформовано найнебезпечніші терористичні угруповання. Автор підкреслює, що звернення терористичних угруповань до ісламу не випадкове. Він нагадує, що близькосхідний тероризм виріс на лівих

ідеях, однак сьогодні, після світового краху лівої ідеології, близькосхідний екстремізм повертається обличчям до ісламу. Ю. Федоров пояснює це проблемою ставлення до іновірців в ісламі; зокрема, він говорить про ідею „священної війни”, яку так затято проповідує радикальний іслам. Автор пише: „...радикальний іслам, на відміну від поміркованого, пропонує прості, а точніше – примітивні рішення, доступні розумінню малоосвічених мас. Він чітко вказує ворога, який несе відповідальність за труднощі, які переживає народ, і окреслює шлях їх подолання – „священну війну” заради утвердження істинних цінностей” [13, с. 55]. Автор висловлює думку, що згодом радикальний іслам може вичерпати свій потенціал як терористична ідеологія.

У своїй статті Ю. Федоров говорить і про дві основні стратегії боротьби з тероризмом. Першу він визначає як вихідну з політичних рішень, прийнятих на багатосторонній основі, причому із залученням представників терористичних організацій. Друга стратегія – силова. Вона ґрунтується на переконанні, що будь-які переговори з терористами не тільки неефективні, але й небезпечні, відтак терористи й діячі, що їм сприяють, повинні бути знищені або ізольовані. Автор підкреслює, що перша стратегія, яку він характеризує як „стратегію умиротворення”, має прихильників у Європі, тоді як США схиляються до силового вирішення проблеми тероризму. При цьому, США не бажають обмежуватися боротьбою з терористичними організаціями. Вони вважають за необхідне боротися з режимами, що підтримують терористичні організації прямо чи опосередковано.

Ще 1985 року в США з ініціативи Дж. Буша-старшого (тоді віце-президента) було створено міжвідомчу комісію з боротьби проти тероризму. У доповіді цієї комісії дається таке визначення тероризму: „...це протиправне використання чи загроза використання насильства проти осіб чи об'єктів для досягнення політичних або соціальних цілей. Як правило, тероризм спрямований на залякування чи примушення урядів, політичних груп чи окремих осіб для зміни їх політики або дій” [12, с. 132].

Прикладом конфлікту з підвищеною активністю терористичних організацій є палестино-ізраїльський.

Що ж спричинило появу й розгортання активної діяльності палестинських терористичних організацій?

Одну з причин дехто вбачає в тім, що палестинський народ був загнаний у глухий кут в політичному і військовому розумінні: коли сил для воєнних дій бракує, народ вдається до методів партизанської боротьби, а ще частіше – до терору. Інші ж вбачають причину розгулу терору в регіоні в слабкості керівництва Палестинської автономії, у його неспроможності стримувати такі терористичні організації, як ХАМАС та „Ісламський джихад”. Однак абсолютно зрозуміло, що терористичні

організації в регіоні набирають все більшої сили й популярності серед палестинців, а смерть Я. Арафата тільки посилила цей процес.

На нашу думку, зрозуміти причини виникнення тероризму в регіоні неможливо без вивчення основних проблем палестино-ізраїльського конфлікту.

Президент Інституту вивчення Ізраїлю й Близького Сходу Є. Сатановський у статті „Палестинська проблема – вік XXI” [11] пише, що для палестинського істеблїшменту й палестинських мас пріоритети революції важливіші, ніж пріоритети державного будівництва. Він вважає, що однією з основних причин конфлікту є обмежені можливості для розселення й асиміляції біженців та їх нащадків у країнах арабського світу. Проблему біженців автор вважає головною проблемою палестино-ізраїльського розмежування. Є. Сатановський пише, що прагнення палестинців створити власну державу базуються на тверезому розумінні палестинських реалій: „В яких би межах не існувала палестинська держава, нащадки тих, хто жив на території Ізраїлю – в Яффі, Цфаті, Хайфі чи Назареті, – будуть в ньому чужими теж. Як сьогодні вихідці з сектора Газа чужі на Західному березі ріки Йордан” [11, с. 109]. На думку вченого, проблема стосунків євреїв з арабами на території Палестини обумовлена відродженням Ізраїлю в межах переселенського процесу, а головною причиною конфлікту тут стало те, що в Ізраїлі поєдналися національна, релігійна та ліберально-соціалістична ідеї, але до цього процесу не було прилучено арабів-„аборигенів”. Це призвело до того, що, живучи в одній країні, араби і євреї не утворили єдиного суспільства, відтак більшість арабів сприймає ізраїльтян як окупантів.

Іншу важливу проблему палестино-ізраїльського конфлікту Є. Сатановський вбачає в тім, що влада в Палестинській національній автономії (ПНА) вкрай розрізнена і поділена між групами, кожна з яких переслідує власні цілі. „Влада в ПНА поділена між ісламістами, „силовиками” – колишніми „польовими командирами інтифади”, лідерами міських кланів та „революціонерами-тунісцями” [11, с. 114]. Автор пише, що колишній глава автономії Я. Арафат практично не контролював перших, посварився з найбільш впливовими представниками других і йому лише частково були підконтрольні дві останні групи. З цього випливає, що зараз, після смерті Я. Арафата, шанси на те, щоби боротьба збройних угруповань переросла в громадянську війну в Палестині, зросли.

У статті Є. Сатановського твердиться, що ситуація ускладнюється наявністю на території Палестини християнських, єврейських та ісламських святинь; це ще одна нагода для вчинення провокації обома ворогуючими сторонами. У цій статті говориться й про роль таких організацій, як „Ісламський джихад” і ХАМАС, особливості яких полягає в тому, що вони нікому не підконтрольні, а їх популярність серед

населення Палестинської автономії велика й продовжує зростати.

До речі, висновок автора підтверджують події, що сталися напередодні виборів у ПНА в січні 2005 року. Є. Сатановський пише, що Організація визволення Палестини (ОВП) завжди була альтернативною владою. Він вважає, що уряд, який вирішить поставити під контроль ортодоксальних ісламістів у ПНА, неминуче стане винуватцем громадянської війни. В принципі це можна віднести й до таких організацій, як ХАМАС та „Ісламський джихад”, та й кожної з груп, які мають реальну владу і підтримуються населенням Палестини.

А. Кислов у статті „Арабо-ізраїльський детонатор” [4] пише про можливість й труднощі вирішення палестинсько-ізраїльського конфлікту зусиллями світової спільноти. Автор говорить про корисність так званої альтернативної Женевської угоди, розробленої спільно палестинською й ізраїльською сторонами: „Ця угода могла б стати корисним доповненням до так званої „Дорожньої карти” [4; с. 70], – зазначає А. Кислов. Однак тут же згадує, що сторони не дотримуються прийнятих зобов'язань за планом „Дорожньої карти”. Це підтверджує так звана програма А. Шарона, що передбачила виведення всіх єврейських поселень із сектора Газа, але тільки чотирьох поселень з окупованих територій на Західному березі Йордану. Автор вважає, що спорудження Ізраїлем „стіни безпеки” на палестинських землях, яке різко засудила світова спільнота, не дало позитивних результатів. Підкреслюється, що коли А. Шарон вирішив перепланувати окремі ділянки „стіни безпеки”, то це викликало у ізраїльських екстремістів гостру реакцію. Все це дуже схоже на ситуацію 1993 року (підписання палестинської угоди І. Рабином). Нагадаємо, що через два роки після цього І. Рабин був убитий ультраправим ізраїльським екстремістом.

Тут хотілося б підкреслити, що в палестинському таборі ситуація не менш напружена. Керівництву ПНА все складніше домовлятися з терористичними угрупованнями. Такі організації, як ХАМАС, „Ісламський джихад”, воєнізоване крило ФАТХ „Бригади мучеників Аль-Акси” все більше посилюють дестабілізацію й без того вкрай складних відносин ПНА з Ізраїлем.

Говорячи про таку організацію, як ХАМАС, її вплив на території Палестинської автономії, зв'язки з ОВП, варто згадати статтю Н. Глебової „Про взаємостосунки ХАМАС і ОВП” [1]. У статті говориться про створення й діяльність ХАМАС, про те, що історія ХАМАС та ОВП є історією конфронтації, періодів перемир'я і компромісів, а головне, що обидві сили у своїх діях виходили з власних інтересів. Протягом багатьох років ХАМАС і ОВП перебували в стані конфронтації, основною причиною якої є не тільки різні погляди на внутрішньополітичний устрій Палестинської автономії, але й розходження в поглядах щодо збройної боротьби з Ізраїлем. Лідери ХАМАС мають більш екстремістські

переконання щодо вирішення палестино-ізраїльського конфлікту. ХАМАС завжди відмовлявся вважати ОВП повноправним представником палестинського народу в палестино-ізраїльських переговорах і часто намагався зірвати їх шляхом здійснення терористичних актів. Керівництво ХАМАС не раз заявляло, що військове крило організації продовжуватиме збройну боротьбу, доки Ізраїль не піде із Західного берега Йордану і сектора Газа, що кінцева мета організації – знищення Ізраїлю.

Ще однією проблемою взаємин ХАМАС та ОВП стало ставлення до шахидів. Керівництво ХАМАС не раз обурювалося, що керівництво палестинського агентства преси (WAFA) відмовлялося друкувати матеріали про діяльності шахидів – ніби за наказом самого Я. Арафата.

Н. Глебова говорить і про численні переговори й перемир'я між ХАМАС з ОВП й Ізраїлем, однак всі вони закінчувалися порушенням з боку ХАМАС. У статті говориться, що ХАМАС не раз йшов на переговори з Ізраїлем і був ініціатором перемир'я, однак, як вважає Н. Глебова, робилося це через те, що ХАМАС потребував „перепочинку” для збирання сил для боротьби з Ізраїлем. Автор також нагадує, що, незважаючи на всі перемир'я, ХАМАС жодного разу не відмовився від головної своєї мети – повного звільнення Палестини й створення держави на цій території. Нагадаємо, що, за даними опитування громадської думки, проведеного 2005 року в Газі палестинським „Центром вивчення майбутнього”, рух Ісламського опору (ХАМАС) як і раніше користується найбільшою популярністю в Палестині. Опитування засвідчило, що політику руху ХАМАС підтримує 57,3 % респондентів [8].

Незважаючи на численні розбіжності з ОВП, керівництво ХАМАС на різних етапах співпрацювало з цією організацією. В основному це стосується збройної боротьби проти Ізраїлю.

У статті „Економічні основи діяльності терористичних організацій Близького Сходу” [2] Н. Глебова наводить дані з відкритих західних і російських джерел. Викликають інтерес матеріали офіційних розслідувань щодо фінансування терористичних організацій. Автор називає основні методи одержання прибутку терористичними організаціями Близького Сходу: незаконні операції у фінансовій сфері, кримінал, комерційна діяльність, діяльність благодійних організацій, спонсорська допомога, особисті фінансові рахунки представників терористичних організацій. Називаються й приблизні суми, що спрямовуються на вчинення терористичних акцій. Підкреслюється, що терористичні організації часто об'єднуються в рамках злочинної діяльності для одержання фінансового прибутку. Наводяться дані американських спецслужб про те, що деякі терористичні угруповання щороку одержують від 20 до 30 мільйонів доларів від незаконного товарообігу тільки на території США. Подаються відомості про велику

кількість благодійних організацій в Америці і Європі, за допомогою яких терористичні організації нагромаджують фінансові ресурси для проведення терористичних актів. Зокрема, наводяться факти фінансових операцій таких організацій, як „Хезболлах”, ХАМАС, „Ісламський джихад”, угруповань „Аль-Каїди”. Автор статті посилається на аналітиків, котрі вказують на те, що терористичні організації, різні за своїми цілями і завданнями, об'єднуються на основі релігійних чинників і готові до об'єднання в так званий ісламістський інтернаціонал. У цьому зв'язку згадується „Аль-Каїда”: це терористична організація нового покоління, що прагне створити потужну світову мережу на основі регіональних терористичних угруповань.

Ізраїльські спецслужби, зокрема, ШАБАК, ретельно аналізує джерела фінансування терористичних організацій Близького Сходу. Виклад їх висновків подає у статті „Звіт ізраїльських спецслужб про палестинський тероризм у 2004 році” О. Зайцева [3]. Автор наводить дані, які свідчать, що за останні роки збройна боротьба палестинських груп якісно змінилася. О. Зайцева пише: „Відомо, що в усіх збройних конфліктах втрати ізраїльтян були значно меншими, ніж втрати їх арабських супротивників. На початку інтифади „Аль-Акса” воєвничі палестинські угруповання заявляли, що їх метою в конфлікті є створення нової пропорції: життя ізраїльтянина за кожного з трьох вбитих палестинців, що, на думку екстремістів, мало викликати деморалізацію ізраїльської спільноти, спровокувати недовіру і конфлікт з керівництвом країни, послабити і, зрештою, підірвати Ізраїль зсередини” [3]. Автор наводить дані, з яких випливає, що за час останньої інтифади співвідношення між кількістю ізраїльських і палестинських полеглих склало 1х2,12, а за палестинським даними 1х2,73. Згідно з даними, наведеними у статті, значну кількість співробітників палестинських служб безпеки залучено до терористичної діяльності, спрямованої проти Ізраїлю.

Одним з найбільш невтішних висновків розслідування виявилось активне співробітництво й координація терористичної діяльності організацій, що діють на території Палестини. Такі організації як ХАМАС, ФАТХ, „Ісламський джихад”, Народний фронт визволення Палестини почали діяти спільно. Тут же згадується організація „Хезболлах”. У звіті зазначається, що після виведення ізраїльських військ з Лівану в травні 2000 року „Хезболлах” значно зміцнила свій авторитет. Наголошується на тісних зв'язках „Хезболлаха” з палестинськими терористичними організаціями.

Варто, на нашу думку, звернути особливу увагу на публікації авторів, які досить поглиблено вивчають проблеми палестино-ізраїльського конфлікту й загалом тероризму. Це, зокрема, статті Р. Ланда „Джерела й тенденції розвитку ісламського тероризму” [5], В. Пашкова „Куди веде „Дорожня карта” [9] та „Чи можливо вирішити палестино-

ізраїльський конфлікт?” [10], а також працю ізраїльського аналітика Д. Хазоні „11 вересня, два роки по тому: Ізраїль, США і війна з терором” [14]. До цього переліку варто, безумовно, долучити статтю В. Юрченко „Про діяльність організації „Хезболлах” [15]. Можемо у цьому зв’язку назвати й праці одного з авторів цієї статті [6;7].

Підсумовуючи, необхідно відзначити, що проблема тероризму належить до розряду глобальних. Близькосхідний конфлікт, що привертає пильну увагу дослідників, є лише часткою цієї проблеми. Однак саме цей регіон – один із найбільш вибухонебезпечних на планеті. Отже, світова спільнота має докласти всіх зусиль, аби раціонально вирішити дуже непрості питання взаємин ізраїльтян і арабів.

Література:

1. **Глебова Н.** О взаимоотношениях ХАМАС и ООП. Ближний Восток и современность (сборник статей) / Под. ред. А. О. Филоника. – М.: Институт востоковедения РАН, 2004. – № 20 – С. 104 – 114.

2. **Глебова Н.** Экономические основы деятельности террористических организаций Ближнего Востока. Востоковедческий сборник. (Выпуск шестой) / Под. ред. А. О. Филоника. – М.: Институт востоковедения РАН, 2004. – №6. – С. 20 – 38.

3. **Зайцева О.** Отчет израильских спецслужб о палестинском терроризме в 2004 году // <http://www.iimes.ru>. – 5 октября 2004

4. **Кислов А.** Арабо-израильский детонатор // Межд. жизнь. – 2004. – №9. – С. 68 – 76.

5. **Ланда Р. Г.** Истоки и тенденции развития исламского терроризма. Ближний Восток и современность (сборник статей) №17 / Под. ред. М. А. Аруновой, А. О. Филоника – М.: Институт востоковедения РАН, 2003. – С. 23 – 34.

6. **Макалендра В.** Предстоящие выборы в Палестинской автономии и их возможное влияние на ход арабо-израильского мирного процесса // Науковий вісник ОДЕУ. – 2005. – №1(13). – С. 107 – 112.

7. **Макалендра В.** Роль ХАМАС в нарушении урегулирования палестино-израильского конфликта // Науковий вісник ОДЕУ. – 2004. – №4(2). – С. 133 – 140.

8. Опрос общественного мнения: ХАМАС доверяют более 57 % палестинских граждан // <http://www.palestine-info.ru/> - 2005-06-06

9. **Пашков В.** Куда ведет „Дорожная карта” // <http://www.iimes.ru>.- 9 июня 2003.

10. **Пашков В. А.** Можно ли разрешить палестино-израильский конфликт? // <http://www.iimes.ru>.- 24 декабря 2004.

11. **Сатановский Е.** Палестинская проблема – Век XXI // Межд. жизнь. – 2003. – №11. – С. 107 – 117.

12. **Токаревський Г.** „Собаки пекла” повертаються // Політичний менеджмент. – 2003. – №1. – С.128 – 135.

13. **Федоров Ю.** Глобальная паутина террора // Межд. жизнь. – 2003. – №3. – С. 50 – 59.

14. **Хазони Д.** 11 сентября, два года спустя: Израиль, США и война с террором. Терроризм (сборник статей). – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – С. 50 – 59.

15. **Юрченко В. П.** О деятельности организации „Хезболлах”. Терроризм (сборник статей). – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – С. 74 – 83.